

YETİŞKİN EĞİTİMİ BAĞLAMINDA HZ. PEYGAMBER'İN KADINLARI EĞİTİM SİYASETİ

Doç. Dr. Selçuk COŞKUN*

ÖZET

Son asırda gelişen ve eğitim bilimleri arasında yer alan yetişkin eğitimi kısaca; yetişkinlere yönelik eğitim faaliyetleri şeklinde anlaşılabilir. Yetişkinler, gençler, orta yaşlılar ve ihtiyarlar şeklinde üç grupta değerlendirilebilir. Bunlar, cinsiyetler esas alındığında, kadınlar ve erkekler diye ayrıca iki kategoride daha ele alınabilir. Bu çalışmada, sadece yetişkin kadınların eğitimi ele alınmıştır.

Çocukların eğitilmesinin kolay, yetişkinlerin eğitiminin ise zor olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak, Hz. Peygamber'in eğitiminin daha çok yetişkinlere yönelik olduğu ve onun işe zor olanla başladığı da ayrı bir gerçektir. Bu makalede, Hz. Peygamber'in yetişkin kadınlara yönelik eğitim faaliyetleri üç ana başlık altında incelenmiştir: 1. Kadınların öğrenime teşviki, 2. Kadınlara yönelik eğitim faaliyetleri -ki bu başlık altında meslekî eğitim örneklemleri üzerinde durulmuştur-, 3. Kadın doğasına uygun eğitim.

Anahtar Kelimeler: Yetişkin, Eğitim, Kadın, Yetişkin eğitimi, Hz. Peygamber, Hadis, Sünnet

ABSTRACT

Prophet's Approach for Educating Women in Connection with Adult Education

Having been developed mostly in the last century, adult education can be described as the education activities aimed at adult population. Adults can be treated in three different groups: young, middleaged and the elderly. Further

---

* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, e-mail: scoskun@atauni.edu.tr

classification can be done based on the gender as males and females. In this study we only focus on adult female education. It is known that adult education is much harder as compared to that of children. On the other hand, it is also a known fact that Prophet mainly has focused on and begun with the harder: the adult education. In this paper the education activities of the prophet aimed at women has been investigated under three main headings: 1-Encouraging women to learn, 2-Education activities aimed at woman where under this heading vocational education is explored, 3-Education that comply with the nature of woman.

Keywords: *Adult, Education, Woman, Adult education, Prophet Mumammad, Hadith, Sunnah*

Giriş

Genel manada eğitim; gelişen ve biriken beşer kültürünü yetiştirmekte olan nesillere aktarma, doğuştan gelen kabiliyetleri geliştirme ve şekillendirme ve nesilleri geleceğe hazırlama faaliyetidir. Eğitim faaliyetleri, hitap ettiği kitlenin yaşları esas alındığında; çocuklara yönelik eğitim faaliyetleri ve yetişkinlere yönelik eğitim faaliyetleri diye ikiye ayrılabilir. Yetişkinler ise; ergenler, gençler, orta yaşlılar ve yaşlılar diye birkaç gruba ayrılmaktadır. Eğitim faaliyetleri, hitap ettiği kitlenin cinsiyetleri esas alındığında ise, erkeklere yönelik eğitim faaliyetleri ve kadınlara yönelik eğitim faaliyetleri diye kategorize edilebilir. Bu makalede yaş itibarıyla yetişkinler, cinsiyet itibarıyla kadınlar esas alınmıştır.

Her toplumda "yetişkin eğitimi" uygulamalarının uzun bir tarihi vardır. Ancak bugünkü manada yetişkin eğitimi, 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Nitekim Unesco, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana aşağı yukarı her on yılda bir, yetişkin eğitimiyle ilgili bir dünya konferansı düzenlemiştir¹. İlk uluslararası yetişkin eğitimi konferansı ,1949 yılında Danimarka'da toplanmıştır. Bundan önce 1919 yılında "Dünya Yetişkin Eğitimi Derneği" adı altında bir kuruluş oluşturulmuştu. Danimarka'daki toplantıdan 11 yıl

¹ Şükrî Abbas Hilmi-Muhammed Cemal Nuveyr, *Ta'limu'l-Kibar*, s.47-48, Mektebetü Vehbe,Kahire-1982.

sonra Kanada'da ikinci bir konferans yapılmıştır. III. Uluslararası yetişkin eğitimi konferansı ise 1972 yılında Japonya'nın Tokyo şehrinde yapılmıştır². Bugün, internette basit bir tarama yapıldığında, değişik ülkelerde yetişkin eğitimi merkezlerinin kurulmuş olduğunu görülmektedir.

Bu makalede, insanlık tarihiyle başlayan eğitim faaliyetlerine paralel olarak süregelen "yetişkin eğitimi"nin, son zamanlarda ifade ettiği mana ve "yetişkin kadın eğitimi"nin Hz. Peygamber zamanındaki tezahürü, ana hatlarıyla verilmeye çalışılacaktır.

1. Günümüzde Ve Sünnette "Yetişkin" Ve "Yetişkin Eğitimi"

Hz. Peygamber'in eğitiminde cinsiyet, zaman ve mekân kayıtları gözetilmemiştir³. O'na göre eğitimin vetresi insanın bütün hayatına şâmilidir. Bütün hayata şâmil olan eğitimi, başlıca çocuklara yönelik eğitim ve yetişkinlere yönelik eğitim diye ikiye ayırmak⁴ mümkündür ki burada ikinci kısım üzerinde durulacaktır.

a. Yetişkin

Yetişkin; Eğitimde daha çok; yetişkinlik çağına gelmiş, sorumluluk alacak iradeye erişmiş kimse⁵, Pedagojide ise; "Beden, ruh ve duygu bakımından olgunluğa erişmiş olan kimse"⁶ diye tarif edilir. Bu terimin İngilizce karşılığı "adult"⁷ şeklindedir. Kelimenin Arapça karşılığı, Türkçe -Arapça lügatlerde "Balıĝ,Raşid" olarak geçmektedir⁸. İngilizce-Arapça lügatlerde ise, "adult" kelimesinin karşılığı olarak ; Mürâhık ,Yâfi' ,Râşid⁹ kelimeleri zikredilmektedir. Mürâhik, buluş çağına yaklaşan¹⁰;

² John Lowe, *Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış*, s. 10-11, Trc:Turhan Oğuzkan, Neşr:Unesco,Ankara-1985;Ta'limu'l-Kibar,s.36-39; Şükrî Abbas-Muhammed Cemal, s.47-48, Mektebetü Vehbe,Kahire-1982.

³ Mehmet Tütüncü, "Kur'an ve Hadislerde Eğitim Esasları", 9 Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,2/231.

⁴ Böyle bi ayırımın muasır bazı eğitim kitaplarında da geçtiğini görmekteyiz. Mesela bkz. Firansis Abdu'n-Nur, *et-Terbiye ve'l-Menahic*,s.96, Daru Nahdati Mısır, Kahire-Tsz.

⁵ Ahmed Zeki Bedevî, *Mu'cemu Mustalahât't-Terbiye ve't-Ta'lim*, s. 28.

⁶ Hasan Eren-Nezvat Gözaydın-İsmail Parlatır-Talat Tekin, *Türkçe Sözlük*, "Yetişkin"md., II, 1627,Türk Dil Kurumu Yayınları,Ankara-1988.

⁷ *Redhouse (Mini Sözlük)*, "Yetişkin" md.,s.350, Redhouse Yayınevi,İstanbul-1985.

⁸ Nasuhi Ünal Karaarslan, *Yaşayan Arapça*, s.100, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları,Erzurum-1987.

⁹ *New Modern Dictionary*, Heyet, "Adult"md.,s. 13, Daru'l-Ma'rifet, Beyrut-1978.

Yâfi', buluş çağına girmiş¹¹; Râşid , mükellef olma yaşına gelmiş¹² kimse olarak zikredilir. Muasır Arapça eserlerde yetişkinler manasına "Kibar" kelimesi, Yetişkin Eğitimi yerine de "Ta'lîmu'l-Kibar" veya "Terbiyetü'l-Kibar" terimleri kullanılmaktadır¹³. Klasik eserlerimizde de "Siğar-Kibar" kelimelerinin beraberce "Küçükler ve Büyükler" manasına kullanıldığına şahit olmaktadır¹⁴

Birçok ülkede resmi belgeler yetişkini, yaşı 17 ile 21'in üzerinde olanlar olarak nitelendirmektedirler¹⁵. Ancak bugün yetişkin eğitimi kitaplarında gittikçe yaygınlaşan görüşe göre, yetişkin sayılmanın belli bir yaş sınırını aşmaktan çok başka yönleri vardır. Zira kişilerin psikolojik ve fizikî yönden olgunlaştıkları yaş farklılık arz edebilmektedir¹⁶. Bütün bunlardan hareketle, yetişkinlik için belli bir yaş sınırından ziyade, birtakım vasıfların kazanılmasının gerekli olduğu, bu vasıfların ise iklimden iklime ve insandan insana değiştiğinin anlaşıldığını söylemek mümkündür.

b. Resulullah'ın Sünnetinde Yetişkin

Hz. Peygamber'in hadislerinde yetişkin ile tamamen örtüşecek bir kavram bulmak zor olsa da, buna referans teşkil edecek ifadelere rastlamak mümkündür. Meselâ Buharî'de, çocukluk ve yetişkinlik ayrımı anlamına gelecek bir rivayet bulunmaktadır. Söz konusu rivayet, İbn Ömer'den bahsetmektedir. İbn Ömer 14 yaşındayken, Uhud Savaşına katılmak için izin istemiş fakat Resûlullah buna müsaade etmemişti. Ancak 15 yaşındayken Hendek savaşına katılmak için izin istendiğinde Hz. Peygamber izin vermişti. Nafi' diyor ki: "Bu olayı halife Ömer ibn Abdilaziz'e anlattım, O şöyle dedi: "İşte bu yaş küçükle büyük arasındaki sınırdır"¹⁷. Buharî

¹⁰ Asım Efendi, *Kamus Tercümesi*, III, 872,1304-1305,I-IV; İbrahim Mustafa-Hamit Abdulkadir-Ahmed Hasan Ziyat-Muhammed Ali en-Neccar, *el-Mu'cemu'l-Vasit*, "RHG"md., I,278, Çağrı Yayınları, İstanbul-1989.

¹¹ İbrahim Mustafa ve diğerleri, *el-Mu'cemu'l-Vasit*, "YF'A"md, s.1065.

¹² İbrahim Mustafa ve diğerleri, *el-Mu'cemu'l-Vasit*, "RŞD"md., s.346.

¹³ Bkz. Vehib Sem'an, *Sübülü Ta'lîmi'l-Kibar*, Vehib Sem'an, Daru Nahdati Mısır, Kahire-1968.

¹⁴ Bkz. El-Buharî, *E'time*, 21 (6/249);; Rağîb el-İsfehanî, *el-Müfredat*, , "V.L.D"md., s.532.

¹⁵ John Lowe, *a.g.e.*, s.20.

¹⁶ *a.g.e.*, s.20.

¹⁷ el-Buharî, *Şehâdât*, 18 (3/158).

şârihi el-Aynî bu hadisi açıklarken; 15 yaşın, küçüklüğün sonu, buluğ safhasının başlangıcı olduğunu zikretmektedir¹⁸

Yukarıda zikrettiğimiz çeşitli dillere ait "yetişkin" tariflerinde geçen; "evlenme çağına gelmiş; ruh ve duygu bakımından olgunlaşmış; buluğ çağına girmiş; mükellef olma yaşına gelmiş; bedenî ve fikrî olgunluğa ermiş" gibi hususlara ilaveten bu rivayeteki "küçüklük- büyüklük" ayırımı ve üzerindeki yorumları dikkate alarak, Hz. Peygamber'in tatbikatında yetişkini, "âkil ve bâliğ kimse" diye ifade etmemiz mümkün görünmektedir. Zira sayılan bütün bu hususiyetler, "âkil ve bâliğ" ifadesinin içinde mündemiçtir.

Akil ve bâliğ olarak ifade ettiğimiz "yetişkin" kelimesinin, fıkıh usûlü kitaplarındaki karşılığı ise "mükellef" kavramıdır¹⁹. "İnsanın şer'an mükellef kılışının sahih olması için, kendisine tevcih edilen mükellef kılış hitabını anlayıp, anladığını yerine getirecek kadar manasını tasavvur edecek kudrette bulunması şarttır. Çünkü mükellef kılmaktaki maksat, itaat ve istenilenin yapılmasıdır. Anlamaya muktedir olmayanın isteneni yapması mümkün değildir. Anlamaya muktedirlik ise, yalnızca akıl ile, şâri'in hitabının anlaşılır, hitaptan maksadın ne olduğunun bilinir olmasıyla gerçekleşir. Akıl göze görünmeyen, his ile anlaşılmayan, tavsif olunmayan ve insan fertleri arasında değişik ve farklı bir şekilde bulunduğundan, islâm, gözle görülüp tavsif olunabilen buluğu, aklın yerine koymuştur. Bunun için şâri' mükellef kılmanın illetini insanın akli başında olarak bulüğe ermesi kılmış, buluğdan önce ise insanı mükellef kılmamıştır. Nitekim şu hadis buna delalet etmektedir: "Uyanıncaya kadar uyuyandan, ihtilam oluncaya kadar çocuktan ve akli başına gelinceye kadar deliden kalem (mükellefiyet) kaldırılmıştır"²⁰. Buna göre insan buluğa erince, söz ve fiilleri insanlar arasında alışıl gelmiş, mûtad bir tarzda vuku buluyorsa, bu hal o insanın aklının selim olduğunu gösterir ve akli başında olarak buluğa ermek şeklindeki mükellefiyet tahakkuk ettiğinden, bu insan hakkında "mükelleftir" hükmü

¹⁸ el-Aynî, *Umdetu'l-Karî*, Daru'l-Fikr, Tsz., XIII, 241

¹⁹ Bkz. Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslamiyye ve İstilahatı Fikhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul-1985, I, 31

²⁰ el-Muttakî el-Hindî, *Kenzu'l-Ummal*, IV, 236,

verilir. Şu halde "mükellef, aklı başında bâliğ kişidir"²¹ diye tanımlanabilir. Buna göre deli ve, mümeyyiz olsun veya olmasın, küçük çocuk mükellef kılınmaz"²².

Hz. Peygamber'in buluğa eren kişiye yetişkin (mükellef) muamelesi yaptığını Hz. Enes (ra)'in şu rivayeti de bize göstermektedir. O şöyle anlatıyor; "İhtilam olduğum günün sabahı, Hz. Peygamber (SAS)'in huzuruna çıkıp durumu bildirdim. Bunun üzerine O, "Artık kadınların içerisine karışma" diye buyurdu"²³.

Binaenaleyh Hz. Peygamber (SAS), âkil-bâliğ olan kişiyi yetişkin olarak görmüş, bunun neticesi olarak, onun alışverişini sahih saymış²⁴, onu vergiyle mükellef kılmış²⁵, cum'a²⁶, ve beş vakit namazı kılması gerektiğini söylemiş²⁷, buluğa eren bir kimsenin yetim olmadığını ve bir veliye de ihtiyacı olmadığını²⁸, asker olabilmenin de bu yaşla başladığını²⁹ beyan etmiştir.

Hz. Peygamber'in sünnetine göre yetişkinin, "âkil ve bâliğ (mükellef)" olarak anlaşılabilceği kabul edilince, söz konusu anlayışın içerisine, buluğa başlayan gençlik, olgunluk, yaşlılık ve düşkünlük de girmiş olmaktadır. Bu safhaya giren kimse artık yetişkindir. Fiillerinden kazâen ve diyâneten sorumludur³⁰. Binaenaleyh, bulug, çocukluk safhasının bitip, gençlik safhasının başlangıcı olarak kabul edilmiş olmaktadır³¹.

c. Yetişkin Eğitimi

Yetişkin eğitimi, geniş ve dar manada olmak üzere iki şekilde tarif edilmiştir. Geniş manada yetişkin eğitimi; "sürekli eğitimin ilk evresini tamamlayan kimselerin,

²¹ Fahrettin Atar, *Fıkıh Usûlü*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul-1988, s.141; Abdulkarim Zeydan, *Fıkıh Usûlü*, Trc:Ruhi Özcan, II.Baskı, 1982, s.117-118.

²² Zeydan, a.g.e., s.117-118.

²³ et-Taberanî, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub, *el-Mu'cemu's-Sağır*, Neşr: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut-1983, I,94.

²⁴ Abdurrezzak b. Hemmam es-San'anî, *el-Musannaf*, Tahkik: Habiburrahman el-A'zamî, Beyrut-1972, VIII,310.

²⁵ en-Nesâî, *Zekât*, 8 (V,17),

²⁶ en- Nesâî, *Cum'a*, 2 (3/93).

²⁷ İbn Hacer el-Askalanî, *Fethu'l-Bârî*, Matbaatu Mustafa el-Babi el-Halebî, Mısır-1959, VI,204-205.

²⁸ Ebu Davud, *Vasâya*, 9 (III,128)

²⁹ el-Buhârî, *Şehâdât*, 18 (III,158).

³⁰ İbrahim Canan, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye*, Türedav, İstanbul-1982, ,s.108.

³¹ a.g.e., s.76.

bilinçli olarak bilgi anlayış ve beceri değer biçimi ve tutum bakımından değişikliklere uğramak amacıyla mütevali ve düzenli etkinliklere girişmelerine imkan veren bir süreç³² olarak, dar anlamda ise; "Sürekli eğitimin ilk evresini tamamlayan kimselerin yalnız mesleki olmayan amaçlarla düzenlenen mütevali etkinliklere katılmalarını sağlayan bir süreç"³³ diye tarif edilmiştir. Yüksek ve okul sonrası eğitim³⁴, çocukluk çağında başlayan ve kesintisiz uzayan bir sürecin parçası olarak düşünüldüğü için yetişkin eğitimi sayılmamaktadır. Okul sonrası eğitim okuldan ayrılan ancak genel amaçlar bakımından yetişkin olarak düşünülmeyen kimselerle ilgili eğitim çalışmalarını içermektedir³⁵.

Bir diğer tarife göre yetişkin eğitimi; "zorunlu öğrenim çağının dışına çıkmış ve asıl meşgalesi artık okula gitmek olmayan kimselerin hayatlarının herhangi bir devresinde duyacakları öğrenme ihtiyacını veya ilgiyi tatmin etmek üzere özellikle düzenlenen faaliyetler ve programlar"³⁶ olarak zikredilmiştir. Yapılan değişik tariflerden de anlaşılacağı üzere, üzerinde ittifak edilen bir tanım bulunmamaktadır. Ancak, teferruattan sarfı nazar ederek ve bütün bu tariflere istinaden, yetişkin eğitimi için; "zorunlu öğrenim çağının dışına çıkmış kimselere yönelik eğitim faaliyetleri" diye genel bir tanımlama mümkün görünmektedir.

d. Resûlullah (SAS)'in Sünnetine Göre Yetişkin Eğitimi

Hz. Peygamber (SAS)'in sünnetine göre, yetişkin eğitimini, bugünkü gibi birtakım kesin tabirlerle ifade etmenin doğru olmayacağı aşikardır. Çünkü o dönem için, yetişkin eğitimi tanımlarında kullanılan, "özellikle düzenlenen faaliyet ve programlar" gibi kayıtlayıcı unsurlardan bahsetmek doğru değildir. Şu halde, Rasulullah döneminde "yetişkin" için referans teşkil eden hadislerin de yönlendirmesiyle, "yetişkin eğitimi"ni, "Hz. Peygamber'in yetişkinlere (âkıl-bâlığ) yönelik eğitim faaliyetleri" şeklinde anlamak daha uygun olacaktır.

³² Colin Titmus ve diğerleri, *Yetişkin Eğitimi Terimleri*, Ferhan Oğuzkan, İbedata, Ank. 1985, s.18

³³ a.g.e., s.18.

³⁴ Okul Sonrası Eğitim: Meslekî yönü ağır basan ve daha çok 16-20 yaş kümesi için düzenlenen eğitim. Bu, bir kısım yüksek öğretimi de içerir (Colin Titmus, a.g.e., s.49).

³⁵ a.g.e., s.18.

³⁶ John Lowe, a.g.e., s.23.

"Ağaç yaş iken eğilir" atasözünde de ifade edildiği gibi, insanları eğitmenin küçük yaşta kolay olduğu, büyüdükçe zorlaştığı bilinen bir gerçektir. Hz. Peygamber'in hayatına bakıldığı zaman, durumun farklı olduğu ve onun zoru başardığı görülmektedir. Zira sayıları on binlerle ifade edilen ashabın kâhir ekseriyeti büyüklerden/yetişkinlerden oluşmaktaydı ve Hz. Peygamber onları eğitmişti. Rasûlullah'ın öğretileri içerisinde, çocuk eğitiminden de bahsedilmişti. Ancak birinci derecede muhatapları yetişkinlerdi ve onlar, çocuk eğitimi konusunda Hz. Peygamber tarafından eğitiliyorlardı. Hz. Ömer'in de teyid ettiği gibi, "Rasûlullah'ın ashabi, büyük yaşta iken öğrenmişlerdi"³⁷. Öyleyse, Rasûlullah'ın bu sahabelere yönelik her türlü eğitim faaliyetinin, yetişkin eğitimi kapsamında görülmesine mani bir durum yoktur.

2. HZ. PEYGAMBER'İN YETİŞKİN KADINLARI EĞİTİMİ

Şüphesiz yaşı ilerlemişken eğitilen ashabın, bir bölümünü de kadınlar oluşturmaktaydı. Hz. Peygamber'in yetişkin kadınları eğitim siyaseti üç ana başlık altında incelenebilir:

- I. Hz. Peygamber'in kadınları öğrenime teşviki,
- II. Kadınlara yönelik belli başlı eğitim faaliyetleri.
- III. Kadın fıtratına uygun eğitim

I. KADINLARIN ÖĞRENİME TEŞVİKİ

Öğrenime teşvik, sözlü olabildiği gibi uygulamalı da olabilir. Bu sözler ve uygulamalar, doğrudan olabildiği gibi, dolaylı da olabilir. Onların, öğrenim hürriyetleri için gerekli tedbirleri almak, bu konuda cesaretlendirici tavırları sergilemek ve mevcut engelleri ortadan kaldırmak söz konusu teşvik çerçevesinde değerlendirilebilir.

a. Öğrenim Hürriyetinin Sağlanması

"İlim talebi her müslümana farzdır"³⁸ buyuran Hz. Peygamber, bu konuda en büyük mesuliyeti aile reisine yüklemiş ve herkesi "sürü"sünden mes'ul tutmuştur³⁹.

³⁷ Buhari, İlim, 15 (I, 26).

³⁸ İbn Mace, Mukaddime, 17 (I, 81).

³⁹ Müslim, İmaret, 20 (III, 1459).

Zira hangi çeşitten olursa olsun vazife ve sorumluluk mevzubahis olunca, önce aile efradı ve yakınlık derecesine göre diğer akrabalar gelmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim; "*Ey iman adenler! Kendinizi ve çoluk çocuğunuzu yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden koruyunuz*"⁴⁰ buyurmaktadır. Alimler, bu ayetten aile reisinin mes'ul tutulduğunu anlamışlardır⁴¹. Bu mes'uliyet alanı içerisine şüphesiz eğitim de girmektedir.

Buhari; "Kişinin cariyesine ve ehline ilim öğretmesi babı" adı altında zikrettiği hadiste, Hz. Peygamber 'in "*Üç kişinin ikişer ecri vardır... Üçüncüsü öyle bir kimsedir ki, yanında bir cariye bulunup onu güzel güzel edeplendiren ve ona iyice öğreten, sonra da onu hürriyetine kavuşturup onunla evlenen*"⁴² dediğini nakletmektedir

Buhari, bunu takip eden babda da; "İmamın kadınlara va'zetmesi ve onlara ilim öğretmesi"⁴³ başlığını kullanarak, ikinci derecede sorumlunun da imam/yönetici olduğunu ihlas etmiştir. Hz. Peygamber de bunu bizzat tatbik etmiştir. Resulullah'ın bu tatbikatının farklı tezahürlerini görmek mümkündür.

Hz. Peygamber, kadınların öğrenim konusundaki çekingenliğini nefyedip onların mescide çıkmalarına müsaade etmiş, onlara erkeklerden ayrı olarak ders verme ve bunun için gün tahsis etme imkanını sunmuştur. Kadınla erkek insan olma yönünden müşterektirler. Ancak duygular ve davranışlar yönünden farklılıklar arz edebilirler. Bunun için Hz. Peygamber, kadınlara zaman zaman erkeklerden ayrı olarak öğüt vererek eğittiği olmuştur..

Buhari; "İlim için kadınlara ayrı bir gün tahsis edilir mi?", şeklinde bir bab başlığı kullanmış ve orada şu hadisi zikretmiştir: "Bir defasında kadınlar Hz. Peygamber'e; " Ya Rasulallah! Erkekler (seni dinleme konusunda) bize baskın geliyorlar (biz senden yeterince istifade edemiyoruz). Bize özel bir gün ayarlasan!" demişler, o da onlara bir özel gün tahsis etmiş, o günde onlarla buluşmuş onlara

---

⁴⁰ Tahrim,6.

⁴¹ Er-Râzi, *et-Tefsiru'l-Kebir*, XXIV,31.

⁴² Buhari,İlim,31 (1/32).

⁴³ Buhari,İlim,32 (1/33).

nasihat ve öğütte bulunmuştur"⁴⁴ ظBu durum, kadınların eğitim haklarının engellendiği toplumlarda, kadınlar lehine pozitif ayrımcılığın uygulanabileceğini göstermektedir.

Ayrı gün tahsisinden başka, Rasulullah'ın, erkeklerle aynı yerde ama kadınlara ayrıca nasihatta bulunduğu da olurdu. Mesela bir ramazan bayramında, hutbeyi okuduktan sonra, bulunduğu yerden inip kadınların yanına gitmiş ve onlara va'z etmiştir⁴⁵. Yine kadınlar, günün her saatinde rahatlıkla Hz. Peygamber'e ya da Rasulullah'ın hanımlarından her hangi birine gelir, çeşitli sorular sorup müşküllerini çözerlerdi.⁴⁶.

Rasulullah kadınlara sadece öğrenim imkanı sunmuyor, bu öğrenimin sonucunda elde ettiklerinin hayata geçirilmesi önündeki engelleri de kaldırıyor. Örneğin ibadet konusunda öğrendiklerini hayata geçirebilmeleri için onlara imkan sağlıyordu. Nitekim O, kadınların mescide çıkmalarına müsaade etmiş ve onlara bu konuda izin verilmesini emretmişti. "*Sizden izin istediklerinde kadınlarınızın mescidlere gitmelerini önlemeyin*"⁴⁷ buyurmuştur. Bu iznin geceye de şamil olduğu rivayet edilmiştir⁴⁸. Ancak Rasulullah, kadınların dışarı çıkarken bazı kurallara uymaları gerektiğini de ifade etmiştir⁴⁹.

Zamanla cemiyetin davranışları değişmiş, buna paralel olarak, kadınlar da kendilerini bir miktar moda kaptırmışlardı. İşte o zaman Hz. Aişe Şöyle demektedir: "*Eğer Resulullah, kadınların bugün moda haline getirdikleri (giyim ,kuşam ve ziyneti)ni görseydi, israiloğullarının kadınları nasıl menedilmişse , O da bunları cemiyete girmekten menederdi*"⁵⁰. Bu tür çekingeler, kadınların mescidlere çıkmalarının bazı kurallara bağlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte onların mescid gibi eğitim kurumlarına gitmelerini tamamen yasaklamak fikrini kabul

⁴⁴ Buhari, İlim,36 (I,34).

⁴⁵ Buhari, İdeyn,19 (2/9).

⁴⁶ Okıç, *İslamda Kadın Öğretimi*, s.26.

⁴⁷ Müslim, Salât,138 (1/327).

⁴⁸ El-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Mektebetü Dâri'l-Bâz, Mekke, 1994., III,132.

⁴⁹ a.g.e.,III, 133.

⁵⁰ Buhari, Ezân,163 (I, 210).

etmeyen sahabiler de vardır. Abdullah b. Ömer'in oğlu, Hz. Peygamber'in "Kadınların mescide çıkmalarına engel olmayınız" sözünü duyunca, "Onları bırakmayız. Bırakırsak çıkarlar ve bunu kötüye kullanırlar" demişti. Fakat babası Abdullah b. Ömer, oğlunun bu fikrine katılmamıştır⁵¹. Hz. Peygamber'in uygulamalarına daha sonra getirilen bir takım "tahditlerin değeri" gibi hususlardan sarf-ı nazar ederek, eğitim açısından Resulullah'ın tatbikatına bakılacak olursa onun, bir ibadethane ve aynı zamanda eğitim kurumu olan mescide kadınların çıkmalarına izin verdiği, izin verme konusunda mütereddit olması muhtemel olan erkeklere de hanımlarının mescide gelmelerine engel olmamalarını emrettiği görülmektedir. Çünkü o dönemde mescit, sadece öğrenilen ibadetlerin pratikte uygulandığı yer değil, aynı zamanda bir eğitim kurumuydu. Orada Rasûlullah sohbet eder sahabiler de dinlerdi. Kadınlar da dinleyenler arasında bulunarak istifade ederdi. Bir nevi cami derslerine katılırlardı.

b. Kadının Kendisini İfade Etme Hürriyeti

Eğitimde, muhatabın kendini ifade etmesi, problemini rahatça sorabilmesi ve aldığı cevabı hayata dönüştürebilmesi ve bu şekilde eğitilmesi doğal bir süreçtir. Duygularını, problemlerini ifade edemeyen, çözüm bulamadığı gibi, gereken davranış değişikliklerini de yapamaz. Başka bir ifadeyle eğitilemez. Bunun için eğitimde; muhatabın rahatça kendini ifade edebileceği ortamı hazırlamak, problemini gündeme getirebileceği güveni kazandırmak, problemini gündeme getirerek aldığı cevaba göre davranışını değiştirmek, beklenen bir durumdur. Bu açıdan bakıldığında Hz. Peygamber; kadınların kendilerini rahatça ifade edebileceği ortamı hazırladığını, problemlerini gündeme getirebilecekleri öz güveni kazandırdığını, buna bağlı olarak onların da bu durumdan istifade ile, problemlerini arz edip, aldıkları cevaba göre davranışlarını değiştirdikleri veya pekiştirdiklerini ve eğitim süreci içerisine dahil oldukları görülmektedir.

Daha yeni kadının horlanıp hakir görüldüğü bir toplumdan çıkıp, insanî ve sosyal açıdan erkeklerle eşit muamele gördüğü bir dine intisap eden kadınlar, elbette

---

⁵¹ Müslim, Salât, 138 (1,327).

birdenbire bu ortama intibak edemeyecek ve bir takım çekingenlikler göstereceklerdi.

Hız. Peygamber, uyguladığı siyasetle kadınlardan bu çekingenliği yok etmeğe çalışmıştır. "Kadınlar Resulullah'a soru sorarlar, O da onların sorularına cevap verirdi"⁵². Hız. Aişe, kadınların bu halini teşvik için; "*Ensar kadınları ne iyi kadınlardır. Hayaları kendilerinin dinde fakih olmalarına mani olmamıştır*"⁵³ demiştir. Ümmü Süleym (ra)'ın hâdisesi bunun en bariz misallerinden biridir: O biraz utanarak da olsa, Resulullah'ın yanına gelmiş ve ;"*Ya Resulallah!, "Allah haktan haya etmez"*"⁵⁴. Bir kadın ihtilam olursa yıkanması icabeder mi?" diye sormuş, Hız. Peygamber de; "*Suyu gördüğünde evet*" diye cevap vermiştir.⁵⁵ Bu ve benzeri örnekler, sahabî hanımların utanma duygusunun artık öğrenmeye mani olmaması gerektiğini anlayıp uygulamaya koyduklarını göstermesi bakımından önemlidir.

Kadınlar o kadar güvene kavuşmuş ve kendilerini rahat ifade edebiliyorlardı ki, kocalarının iktidarsızlıkları sebebiyle boşanıp başka erkeklerle evlenme taleplerini dahi Hız. Peygamber'e arz edebiliyorlardı⁵⁶. Bazen de, meselelerini Resulullah'a sormaktan utanır ve sorularını Ümmehatu'l-Mü'minin'e sorarlardı. Zira onlar ahkâmı, Resulullah'dan öğreniyorlardı⁵⁷. Kadınları artık öyle bir anlayış ve kavrayış seviyesine gelmişlerdi ki, bazı konularda Hız. Peygamber'le tartışır ve görüşlerinde ısrar ederlerdi. Mücadele suresinde belirtildiği gibi, bazen haklı çıktıkları dahi olurdu.

II.KADINLARA YÖNELİK EĞİTİM FAALİYETLERİ

Bugün yetişkin eğitim merkezlerinin programları tarandığında; değişik programlarda eğitim verdikleri müşahede edilmektedir. Sanat, tasarım, moda, bilgisayar, dans, yazı, ev işleri, el işleri, vs. gibi alanlarda eğitim verilmektedir. Bu alanlar, ülkeden ülkeye değişmektedir. Dolayısıyla bütün ülkeler için, yetişkin

⁵² Muhammed Accâc el-Hatîb, *es-Sünne Kable't-Tedvin*, Mektebetü Vehbe, Kâhire, s.54.

⁵³ Buhari, İlim,50 (I,41).

⁵⁴ Bkz. Ahzâb,53.

⁵⁵ Buhari, İlim,50 (I,41).

⁵⁶ Bkz. Buhârî, Talâk, 7; Ahmed b. Hanbel, III, 284.

⁵⁷ Muhammed Accâc el-Hatîb, *es-Sünne Kable't-Tedvin*, s.68.

kadınlara yönelik aynı faaliyetlerden bahsetmek uygun değildir. Hatta İslam ülkeleri için de durum aynıdır. Yetişkin kadınlarda okuma-yazma konusunda noksanlık gören bir devlet, bu açığı kapatmak amacıyla eğitim faaliyetlerini sürdürürken, eğitim oranı yüksek bir devlet, yetişkin kadın vatandaşlarını sanata yönlendirebilir.

Hz. Peygamber dönemine yetişkin eğitimi açısından bakıldığında kadınların farklı alanlarda eğitime tabi tutulduklarını görülmektedir. Okuma-yazma, sağlık eğitimi, ekonomi eğitimi, ticaret eğitimi, ev hanımlarına yönelik eğitim, meslekî eğitim, dinî eğitim, sosyal aktiviteler vs. bunlardan bazılarıdır. Yetişkin kadınlara yönelik eğitim alanları, Rasûlullah'ın farklı söz ve uygulamalarıyla temellendirilebilir.

Örneğin konuya yetişkin kadınlara yönelik okuma-yazma faaliyetleri açısından bakılınca, Rasulullah'ın konuyla ilgili farklı söz ve uygulamalarına rastlamak mümkün olmaktadır. Risaletin ilk dönemlerinde okuma-yazma bilenlerin sayısının sınırlı olduğu, zamanla bu sayının artmış olduğu bilinen bir gerçektir. Bu sayıya erkekler dahil olduğu gibi kadınlar da dahildir. Meşhur sahabiyye, eş-Şifa Bintu Abdillah el- Adeviyye, islamiyetten evvel dahi okuma ve yazmayı biliyordu. Bunu daha sonra birçok sahabiyyelere öğretmişti. Kendisi böylece islamda, ilk kadın yazı öğretmeni olmuştur. el-Belazuri, eş-Şifa'dan başka okuma, yazma veya her ikisini bilen sahabiyyelerden; Hz. Aişe, Hz. Hafsa, Hz. Ümmü Seleme, Ümmü Gülsüm bintü Ukbe, Kerîme bintu'l-Mikdâd ve Aişe bintü Sa'd'ı zikretmektedir⁵⁸. Hz. Peygamber bu konuda teşvik edici olmuş ve Şifa Bintu Abdillah'a]] "Hafsa'ya, yazmayı öğrettiğin gibi, rukyetü'n-neml'i de öğret"⁵⁹ buyurmuştur. Diğer eğitim alanları için de farklı uygulamalara rastlamak mümkündür. Burada, konuyu dağıtmamak için, sadece meslekî eğitim alanıyla ilgili söz ve uygulamalardan bahsedilecektir.

Bugünkü manada mesleki eğitim genellikle; bir kimseye belirli bir işte istenilen beceriyi veya becerileri gösterebilmesi için gerekli tutumların, bilgilerin ve

⁵⁸ El-Belâzurî, *Futûhu'l-Bıldan*, Thk: Abdullah-Ömer Enîs, Müessesetü'l-Meârif, Beyrut 1987, s.458, Okıç, a.g.e., s. 22.

⁵⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, Thk. Ali Muhammed Becâvî, Dâru'l-Ceyl, Beyrut, 1412, VII, 727

beceri kalıplarının sistemli bir şekilde kazandırılması⁶⁰ olarak tanımlanır. Hz. Peygamber dönemine bu açıdan bakılınca onun zamanı için bu derece sistemli bir mesleki eğitimden söz etmek doğru olmaz. Onun bir Peygamber ve devlet başkanı olarak, mesleklerini icra eden kadınlara cesaret vermesi, zaman zaman da meslekleriyle ilgili küçük müdahalelerde bulunması kadınların meslekleri açısından gelişmelerine katkıda bulunmuştur. Bir devlet başkanının, hem de bir Peygamber'in, bu konuda cesaretlendirici olması, meslekî eğitim açısından son derece önemlidir. Zaten günümüz idarecilerinin meslekî eğitim açısından yaptıkları da, gerekli kanunî düzenlemeleri yapıp, söz konusu eğitimi desteklemek ve önündeki engelleri kaldırmak ve gelişmesi için imkânlar sunmak şeklinde görülmektedir ki, Rasûlullah da bunu yapmıştır.

Hz. Peygamber döneminde, çeşitli meslekleri icra eden kadınlar vardı. Zaman zaman mesleklerini icra etmek için onun görüşüne başvururlar, o da buna müsaade ederdi. Bazen meslekî ürünlerini ona takdim ederlerdi, o da kabul ederek onları cesaretlendirirdi. Bazen de mesleklerini icra eden kadınlara küçük müdahalelerde bulunurdu. Rasûlullah'ın bu tutumu, halen belirli meslekleri icra eden kadınların bu uğraşlarını devam ettirmelerini sağladığı gibi, bazılarının da yeni meslekler edinmesi konusunda yönlendirici olmuştur. Rasulullah döneminde, farklı meslekleri icra eden hanımlar bulunmaktaydı. Bunlardan bir kısmı, alım-satımla, bir kısmı kuaförlükle, bir kısmı tekstille, bir kısmı dericilikle, bir kısmı sağlıkla ve bir kısmı da süt annelikle vs gibi konularla iştiğal ederlerdi. Hz. Peygamber dönemi kadınlara yönelik meslekî eğitimi örneklendirmesi için, bu hususlardan pasajlar sunmak yararlı olacaktır.

1. Rasulullah döneminde, alışverişle uğraşan hanımlar vardı. Esmâ, bunlardan biriydi. el-İsabe'de, Ebu Cehl'in annesi Esmâ bintü Maharibe'nin hayat

---

⁶⁰ Colin Titmus, *a.g.e.*, s. 48.

hikayesinde belirtildiği üzere, Esmâ'nın oğlu Yemen'den koku gönderir, o da Medine'de de satardı.⁶¹.

Mikdam b. Ma'dikerib'in bir cariyesi vardı ve süt satar, yağ satın alırdı. Ona; "Sübhanallah! Süt satıp yağ mı alıyorsun?" denildiğinde; " Evet. Bunun ne sakıncası var. Ben Rasulullahtan ; "Öyle bir zaman gelecek ki, o zamanda dinar ve dirhemden başka bir şey fayda vermeyecek" dediğini duydum" demiştir⁶².

Alım-satım işleriyle uğraşan hanımlardan biri de Kayle Ümmü Benî Enmâr'dır. O Merve'de Rasulullah'ın yanına gelmiş, oturmuş; "Ya Rasulallah! Ben, alım-satımla uğraşan bir kadını" deyip, ticaretle ilgili bazı problemlerini aktarmış, Rasulullah da ona alış-verişle ilgili bazı tavsiyelerde bulunmuştur⁶³.

2. Kuaförlük yapan hanımlar vardı. Bunlardan biri, Ümmü Ri'le'dir. Meramını rahat ifade edebilen fasih hanımlardandı. O Rasûlullah'a gelmiş ve; "Ben hanımlara kuaförlük yapar, onları kocaları için süslerim. Bunun bir sakıncası var mı?" diye sormuş, Hiz. Peygamber de; "İhtiyaç duyduklarında onları süsle" buyurmuştur⁶⁴. Hiz. Peygamber'in hanımlarından kuaför kullananlar da vardı. Nitekim, Hiz. Peygamber'in ilk eşi Hiz. Hatice'nin, Ümmü Züfer adında bir kuaförü vardı. Rasulullah'ın ifadesine göre bu hanım, Hiz. Hatice zamanında Rasûlullah'ın evine gelir giderdi.⁶⁵

3. El işleriyle uğraşan kadınlar vardı. Buhari'de , elbise örmeyi meslek edinen bir kadından da bahsedilmektedir. Bu hanım, eliyle ördüğü hırkayı Hiz. Peygamber'e hediye etmiş ve giydirmiştir⁶⁶.

4. Deri işleyen ve bunları değerlendiren kadınlar vardı: Ümmehatü'l-Mü'minin'den Hiz. Zeyneb Bintü Cahş ve Hiz. Sevde bunlardandır. Bunlar, deri işler, satar ve bundan elde ettiklerini tasadduk ederlerdi⁶⁷

5. Sağlık işleriyle uğraşan kadınlar vardı.

⁶¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 232.

⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 133

⁶³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, VIII, 311

⁶⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 449-450.

⁶⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 453.

⁶⁶ Buhari, *Buyu'*, 31 (III, 13).

⁶⁷ Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 286, 314

Hız. Aişe'nin tedaviden ve tıbtan anladığını Urve'nin sorularından ve ona verilen cevaplardan anlamak mümkündür. Hişam b. Urve (ra), babasından naklettiğine göre, babası; " Tıbbı, Fıkıı ve Şiiri Aışeden daha iyi bilen birini görmedim" demiştir⁶⁸. Urve de Hız. Aişe'ye; "Anacığım! Senin kavrayışına hayret etmiyorum, çünkü Rasulullah'ın hanımı, Ebu Bekr'in kızısın. Şiir ve tarih bilgine de hayret etmiyorum. Çünkü Ebu Bekr'in kızısın ve o da bu işleri çok iyi bilirdi. Fakat senin tıp bilgine hayret ediyorum. Bu nasıl veya nereden?" diye sormuş, o da ellerini Urve'nin omuzlarına vurarak; Rasulullah ömrünün sonunda rahatsız olduğunu, tedavi için heyetlerin geldiğini, kendisinin de onlardan görüp öğrendiğini ifade etmiştir⁶⁹.

Sadece sağıık işlerinde temayüz etmiş, tabiri caizse sağıık eğitimi almış ve bu mesleğı icra eden hanımlar da vardı. Rūfeyde bunlardan birisidir ve yaralıları tedavi etmekle bilinirdi⁷⁰. Yine sahabiyyelerde er-Rubeyyi' bintu Mu'avviz'in de Hız. Peygamber'le beraber savaşılara katıldığı, yaralıları su verdiği, onlara hizmet ettiği, ölü ve yaralıları Medine'ye gönderdiği bildirilmektedir⁷¹.

O dönemde ebelik yapan kadınlar vardı. Selma bunlardan biriydi. O, hem Hız. Peygamber'in oğılu İbrahim'in, hem de Hız. Peygamber'in kızı Fâtımanın da çocuklarının ebesi idi⁷².

Bunların dışında, Hız. Peygamber (SAS) zamanında sahabiyyelerden bir kaçı hasta bakıcılıkla temayüz etmişti. Onlardan bazıları şunlardır:

Ümeye bintu Kays el-Gıfari (ra): Kendi ifadesine göre, Benu Ğifardan bazı kadınlarla Hız. Peygamber'e gelmişler ve Hayber seferinde bulunup, yaralıları tedavi edip Müslümanlara yardım etmek üzere izin istemişler, Hız. Peygamber de buna izin vermiştir⁷³.

⁶⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 360.

⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 67.

⁷⁰ İbn Hişâm, *es-Sıretü'n-Nebeviyye*, IV, 198

⁷¹ Buhari, *Tıbb*, 2(712).

⁷² İbn Abdi'l-Berr, *el-İstif'âb*, I, 41, IV, 328

⁷³ İbn. Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, VIII, 293

Ümmü Atiyye el-Ensari (ra): Cahiliyye devrinde Arapların tabiblerindendi. Müslüman olunca yaralıları tedavide meşhur oldu. Resulullah (SAS) ile beraber savaşırlara gider ve yaralıları tedavi ederdi⁷⁴.

Ümmü Sinan el-Esemî (ra): Resulullah'tan, Hayber'e gidip hasta ve yaralıları tedavi etmek, su taşımak üzere izin alan hanımlardandır⁷⁵.

6. Süt annelik yapanlar vardı: Ümmü Bürde bunlardandı. O aynı zamanda Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in süt annesiydi⁷⁶.

Ümmü Seyf de süt annelerdendi ve onun da İbrahim'i emzirdiği kaydedilir⁷⁷

Bu örnekler, Hz. Peygamber döneminde kadının eve kapatılıp dünyadan koparılmadığını, her alanda aktif olduğunu, mesleklerini icra edecek ortamlarının olduğunu, Rasûlullah'ın onları cesaretlendirdiğini, onlara yol gösterdiğini gösteren küçük misallerdir. Bu misallerde de görüldüğü üzere bir Peygamber ve devlet başkanı olan Rasulullah, yetişkin hanımların mesleklerini icra etmelerine, bu konudaki problemlerini çözmelerine, ortamı hazırlamak suretiyle dolaylı olarak, bizzat tavsiyelerde bulunarak da doğrudan destek vermiş ve mesleki eğitimlerinin önünü açmıştır.

III. KADIN FITRATINA UYGUN EĞİTİM

Hız. Peygamber'in yetişkinlere yönelik eğitiminde, insanların duygu, düşünce ve huylarını göz önünde bulundurduğu farklı örneklerden bilinmektedir. Bu manada, O, kadınların fitrî özelliklerini de göz önünde bulundurmuştur. İnsanî hak ve hürriyetler açısından eşit olursa da, psikolojik özellikler açısından, kadın ve erkeklerin birtakım farklılıklarının olduğu, psikolojik özelliklerinde farklılaşmaların olabileceği kabul edilen bir durumdur⁷⁸. Binaenaleyh, Hz. Peygamber'in eğitiminde söz konusu hususun da gözden kaçırılmadığı gözlemlenmektedir.

⁷⁴ İbn Mace, Tıbb, 37 (II, 952); İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, IV, 1947

⁷⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, VIII, 292

⁷⁶ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstî'âb*, IV, 436

⁷⁷ Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 434-435.

⁷⁸ Meselâ bkz. Scharz, Osald, *Cinsiyet Psikolojisi*, Çev. Halis Özgü, Özgü yayınevi, İst. 1971; Özgü, Halis, *Evlilik Psikolojisi*, Özgü Yayınları, İst; Özgü, *Genç Erkek Psikolojisi*, Özgü yayınevi, İst. 1973.

Meselâ Hz. Peygamber, fitraten kadınların süslenmeye meyyal olduğunu bildirdi ve onların süslenmelerine karşı gelmediği gibi teşvik de ederd. Onun, altın ve ipek kullanımı konusunda erkek ve kadın arasında ayırım yapması⁷⁹, kadınların takılar takmalarına izin vermesi⁸⁰, kız torunlarına altın yüzük hediye etmesi⁸¹, kadınların kocaları için süslenmelerine izin vermesi⁸² gibi tutum ve davranışları, Rasulullah'ın kadınların bu özelliğini bildiğini ve eğitimde söz konusu hususu göz önünde bulundurduğunu göstermektedir.

Hz. Peygamber, kadınların erkeklere nazaran eğlenmeye daha düşkün olduklarını, bu durumun onların fitrî özelliği olduğunu bilir ve ona göre davranırdı. Hz. Peygamber'in söz ve uygulamalarına bakıldığında, onun erkeklerin eğlenmelerine kadınlardan daha çok tahdit getirdiği görülmektedir. Onun, Rübeyyi' bintü Mu'avviz'in düğününde def çalıp şarkı söyleyen kızlara müdahale etmemesi⁸³, Hz. Aişe'ye, bir gelini damadın evine götürürken, def çalan şarkıcı hanımların olmasının iyi olacağını söylemesi⁸⁴, Hz. Ebu Bekr'in, Hz. Aişenin yanında şarkı söyleyen kızlara müdahale etmesi üzerine Rasulullah'ın Hz. Ebu Bekr'e engel olması⁸⁵, Hz. Aişeyi, mescitte bir bayram günü eğlenen Habeşileri seyrettirmesi⁸⁶ gibi olaylar, onun bu konuda kadınlara daha toleranslı davrandığını göstermektedir.

Yine Rasulullah, kadınlar doğalarındaki kıskançlık duygusunun erkeklere göre daha baskın olduğunu bilir ve ona göre davranırdı. Mutemed hadis eserleri de tercemelerinde (bab başlıklarında) bu hususu vurgulamışlar, ilgili hadisleri bu başlıklarla sunmuşlardır. Bu cümleden olarak meselâ, "Kadınların kıskançlığı"⁸⁷, "Kıskanç kadın"⁸⁸ gibi tercemeler kullanmışlardır. Bu rivayetlerde Hz. Aişe'nin Hz.

⁷⁹ Bkz. Buhârî, Libâs, 25 (VII, 44).

⁸⁰ Bkz. Nesâî, Ziyet, 18 (VIII, 142), Ziyet, 39 (VIII, 157).

⁸¹ Bkz. Buhârî, Libas, 56 (VII, 54).

⁸² Bkz. Nesâî, Ziyet, 39 (VIII, 159)

⁸³ Bkz. Buhârî, Meğâzî, 12 (V, 15)

⁸⁴ Bkz. Buhârî, Nikah, 63 (VI, 140)

⁸⁵ Bkz. Buhârî, Ideyn, 2 (II,2)

⁸⁶ Buhârî, Salat, 69 (I, 117)

⁸⁷ Buhârî, Nikah, 108 (VI, 157)

⁸⁸ Nesâî, Nikah, 16 (VI, 69).

Hatice'yi kıskanması⁸⁹, Rasulullah'ın diğer hanımlarını kıskanması gibi hadislerle yer vermişlerdir. Hz. Peygamber, kadınların bu özelliğine dikkat çekmekle kalmamış, bizaatihi kendi davranışlarını da buna göre ayarlamıştır. Hz. Aişe, Hz. Peygamber onun evindeyken yemek gönderen diğer bir hanımı kıskanmış, tabağı hizmetçinin elinden alarak yere atmış, Rasulullah eğilip yere düşenleri toplamış ve sadece; "Anneniz kıskandı" buyurarak, söz konusu davranışın nedeninin kıskançlık olduğunu, bunun da normal karşılanabileceğini ihsas etmiştir⁹⁰.

Örneklendirmek amacıyla sunduğumuz bu rivayetler ve konuyu uzatmamak için zikredemediğimiz diğer olaylar, kadın eğitiminde Rasulullah'ın onların bu durumlarına da dikkat ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Buna göre, Hz. Peygamber'in yetişkin kadın eğitimini siyasetinde, onların Psikolojilerini de gözettiği, eğitimde psikolojik özelliklerin de gözetilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Globalleşen dünyada Müslümanlar, çok farklı ithamlar maruz bırakılmaktadırlar. Bu ithamların başında kadın konusu gelmektedir. Zamanla değişik anlayışların İslamî kisve altında sunulması ve giderek örflaşmesine dayanılarak, İslamın kadına ikincil derecede rol biçtiği anlayışı empoze edilmeye çalışılmaktadır. Şüphesiz bu anlayışın şekillenmesi ve yeşermesinde Müslümanların bir takım yanlış uygulamaları etkin olmuş olabilir. Ancak durum bu kadar masum da görünmemektedir. İslamî eleştirmek, onu modern insanın gözünde küçük düşürmek gayesinde olanların da bu anlayışta önemli derecede katkıları söz konusudur.

Bu ve benzeri anlayışların Hz. Peygamber dönemi için geçerli olmadığını hatırlatmak için hazırlanan bu makalede görüldüğü üzere, Hz. Peygamber'in kadınlara yönelik eğitim faaliyetleri, onları öğrenime teşvik etmesi, bunu için ortam hazırlaması, bütün bunlar yapılırken onların psikolojik özelliklerine göre hareket etmesi, kısaca toplumun aktif birer üyesi olmaları için çaba sarf etmesi ve sonunda hanımların erkekler gibi İslam toplumunun aslî unsurları haline getirmesi, söz konusu düşüncelerin son derece haksız ve önyargılı olduğunu göstermektedir.

---

⁸⁹ Bkz. Buhârî, Nikâh, 108 (VI, 158)

⁹⁰ Bkz. Buhârî, Nikâh, 107 (VI, 157).